

CUMHURİYET ANAYASALARI

1921-1924-1961-1982

**(Hazırlanışları, Özellikleri, Orijinal Metinler Ve
Yapılan Tüm Değişiklikler)**

Engin Şahin

Yayın No : 2621

Hukuk Dizisi : 1273

1. Baskı – Ocak 2012 – İSTANBUL

ISBN 978 - 605 - 377 - 644 - 4

Copyright© Bu kitabın bu basısının Türkiye'deki yayın hakları BETA Basım Yayım Dağıtım A.Ş.'ye aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Dizgi : Beta Basım A.Ş.

Baskı - Cilt : Net Kırtasiye tan. ve Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
Taksim Cad. Yoğurtçu Faik Sok. No: 3 Taksim
Beyoğlu/İSTANBUL

(Sertifika No: 13723) Tel: (0-212 249 40 60)

Kapak Tasarım : Özge Açık

Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Narlıbahçe Sokak Damga Binası No: 11

Cağaloğlu - İSTANBUL

Tel : (0-212) 511 54 32 - 519 01 77

Fax: (0-212) 511 36 50

www.betayayincilik.com

Engin Şahin

Lisans eğitimini Fatih Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde, Yüksek Lisansını aynı Üniversitenin Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilimdalında tamamladı. Doktora eğitimine Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi alanında devam eden Şahin, hâlen Fatih Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

İlgi alanları anayasa teorisi, anayasaların siyasal boyutları, Türk siyasi tarihi, Türk anayasa tarihi, Anayasa mahkemeleri ve anayasa yargısı olan Şahin'in Türk Anayasa Mahkemesi hakkında Türkçe ve İngilizce kitapları, çeşitli konularda da ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanan makaleleri bulunmaktadır.

*Türkiye'nin sivil ve
demokratik bir anayasaya
kavuşması dileğiyle...*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	XXV
1921 ANAYASASI.....	1
1.1. 1921 ANAYASASINA GİDEN SİYASİ SÜREÇ	1
1.1.1. <i>Amasya Tamimi</i>	2
1.1.2. <i>Erzurum Kongresi</i>	2
1.1.3. <i>Sivas Kongresi</i>	3
1.2. 1921 ANAYASASININ HAZIRLANIŞI VE KABUL EDİLMESİ	3
1.3. 1921 ANAYASASININ ÖZELLİKLERİ	4
1921 ANAYASASINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER	5
1921 TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU	6
<i>Madde 1</i>	6
<i>Madde 2</i>	6
<i>Madde 3</i>	6
<i>Madde 4</i>	6
<i>Madde 5</i>	7
<i>Madde 6</i>	7
<i>Madde 7</i>	7
<i>Madde 8</i>	7
<i>Madde 9</i>	7
İDARE.....	8
<i>Madde 10</i>	8
VİLÂYAT	8
<i>Madde 11</i>	8
<i>Madde 12</i>	8
<i>Madde 13</i>	9
<i>Madde 14</i>	9

KAZA	9
<i>Madde 15-</i>	9
NAHIYE	9
<i>Madde 16</i>	9
<i>Madde 17</i>	9
<i>Madde 18</i>	9
<i>Madde 19</i>	9
<i>Madde 20</i>	9
<i>Madde 21</i>	9
UMUMİ MÜFETTİŞLİK	9
<i>Madde 22</i>	9
<i>Madde 23</i>	10
MADDEİ MÜNFERİDE	10
I. BÖLÜM REFERANSLARI	11
1924 ANAYASASI.....	13
2.1 1924 ANAYASASI ÖNCESİ SİYASİ GELİŞMELER.....	13
2.1.1. <i>Saltanatın Kaldırılması</i>	14
2.1.2. <i>Birinci Büyük Millet Meclisi' nin Sonu</i>	16
2.1.3. <i>Cumhuriyetin İlanı</i>	16
2.1.4. <i>Halifeliğin Kaldırılması</i>	16
2.2. 1924 ANAYASASININ HAZIRLANIŞI VE KABUL EDİLiŞİ	17
2.3. 1924 ANAYASASININ ÖZELLİKLERİ.....	17
1924 TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU	19
1924 ANAYASASINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER	19
BİRİNCİ BÖLÜM ESAS HÜKÜMLER	19
<i>Madde 1</i>	19
<i>Madde 2</i>	19
<i>Madde 3</i>	20
<i>Madde 4</i>	20
<i>Madde 5</i>	20
<i>Madde 6</i>	20
<i>Madde 7</i>	20
<i>Madde 8</i>	20

İKİNCİ BÖLÜM YASAMA GÖREVİ	20
<i>Madde 9</i>	20
<i>Madde 10</i>	20
<i>Madde 11</i>	21
<i>Madde 12</i>	21
<i>Madde 13</i>	21
<i>Madde 14</i>	21
<i>Madde 15</i>	21
<i>Madde 16</i>	21
<i>Madde 17</i>	22
<i>Madde 18</i>	22
<i>Madde 19</i>	22
<i>Madde 20</i>	22
<i>Madde 21</i>	22
<i>Madde 22</i>	22
<i>Madde 23</i>	22
<i>Madde 24</i>	22
<i>Madde 25</i>	23
<i>Madde 26</i>	23
<i>Madde 27</i>	23
<i>Madde 28</i>	23
<i>Madde 29</i>	23
<i>Madde 30</i>	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÜRÜTME GÖREVİ	24
<i>Madde 31</i>	24
<i>Madde 32</i>	24
<i>Madde 33</i>	24
<i>Madde 34</i>	24
<i>Madde 35</i>	24
<i>Madde 36</i>	24
<i>Madde 37</i>	25
<i>Madde 38</i>	25
<i>Madde 39</i>	25
<i>Madde 40</i>	25

<i>Madde 41</i>	25
<i>Madde 42</i>	25
<i>Madde 43</i>	26
<i>Madde 44</i>	26
<i>Madde 45</i>	26
<i>Madde 46</i>	26
<i>Madde 47</i>	27
<i>Madde 48</i>	27
<i>Madde 49</i>	27
<i>Madde 50</i>	27
<i>Madde 51</i>	28
<i>Madde 52</i>	28
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM YARGI ERKİ.....	28
<i>Madde 53</i>	28
<i>Madde 54</i>	28
<i>Madde 55</i>	28
<i>Madde 56</i>	29
<i>Madde 57</i>	29
<i>Madde 58</i>	29
<i>Madde 59</i>	29
<i>Madde 60</i>	29
<i>Madde 61</i>	29
<i>Madde 63</i>	30
<i>Madde 64</i>	30
<i>Madde 65</i>	30
<i>Madde 66</i>	30
<i>Madde 67</i>	30
BEŞİNCİ BÖLÜM TÜRKLERİN KAMU HAKLARI.....	30
<i>Madde 68</i>	30
<i>Madde 69</i>	30
<i>Madde 70</i>	31
<i>Madde 71</i>	31
<i>Madde 72</i>	31
<i>Madde 73</i>	31

<i>Madde 74</i>	31
<i>Madde 75</i>	31
<i>Madde 76</i>	31
<i>Madde 77</i>	32
<i>Madde 78</i>	32
<i>Madde 79</i>	32
<i>Madde 80</i>	32
<i>Madde 81</i>	32
<i>Madde 82</i>	32
<i>Madde 83</i>	32
<i>Madde 84</i>	32
<i>Madde 85</i>	33
<i>Madde 86</i>	33
<i>Madde 87</i>	33
<i>Madde 88</i>	33
ALTINCI BÖLÜM TÜRLÜ MADDELER	34
İLLER	34
<i>Madde 89</i>	34
<i>Madde 90</i>	34
<i>Madde 91</i>	34
MEMURLAR	34
<i>Madde 92</i>	34
<i>Madde 93</i>	34
<i>Madde 94</i>	34
MALİYE İŞLERİ.....	34
<i>Madde 95</i>	34
<i>Madde 96</i>	35
<i>Madde 97</i>	35
<i>Madde 98</i>	35
<i>Madde 99</i>	35
<i>Madde 100</i>	35
<i>Madde 101</i>	35
<i>Madde 102</i>	35
<i>Madde 103</i>	35
<i>Madde 104</i>	35
<i>Madde 105</i>	35

II. BÖLÜM REFERANSLARI 1961 ANAYASASI.....	37
1961 ANAYASASI.....	39
3.1. 1961 ANAYASASINA GİDEN SİYASİ SÜREÇ.....	39
3.2. 1961 ANAYASASININ HAZIRLANMASI VE KABULÜ	44
3.3. 1961 ANAYASASININ ÖZELLİKLERİ.....	47
1961 ANAYASASINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER.....	52
BAŞLANGIÇ.....	52
BİRİNCİ KISIM GENEL ESASLAR.....	53
I. DEVLETİN ŞEKLİ	53
II. CUMHURİYETİN NİTELİKLERİ	53
III. DEVLETİN BÜTÜNLÜĞÜ; RESMİ DİL; BAŞKENT.....	53
IV. EGEMENLİK	53
V. YASAMA YETKİSİ.....	53
VI. YÜRÜTME GÖREVİ	54
VII. YARGI YETKİSİ.....	54
VIII. ANAYASANIN ÜSTÜNLÜĞÜ VE BAĞLAYICILIĞI.....	54
IX. DEVLET ŞEKLİNİN DEĞİŞMEZLİĞİ.....	54
İKİNCİ KISIM TEMEL HAKLAR VE ÖDEVLER	54
BİRİNCİ BÖLÜM	54
GENEL HÜKÜMLER.....	54
I. TEMEL HAKLARIN NİTELİĞİ VE KORUNMASI	54
II. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN ÖZÜ, SINIRLANMASI VE KÖTÜYE KULLANILAMAMASI.....	55
III. EŞİTLİK	55
IV. YABANCILARIN DURUMU	55
İKİNCİ BÖLÜM.....	56
KİŞİNİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ	56
I. Kişi DOKUNULMAZLIĞI.....	56
II. ÖZEL HAYATIN KORUNMASI	56
a) <i>Özel Hayatın Gizliliği</i>	56
b) <i>Konut Dokunulmazlığı</i>	56
c) <i>Haberleşme Hürriyeti</i>	57
III. SEYAHAT VE YERLEŞME HÜRRİYETİ	57

IV. DÜŞÜNCE VE İNANÇ HAK VE HÜRRİYETLERİ.....	58
a) <i>Vicdan ve Din Hürriyeti</i>	58
b) <i>Düşünce Hürriyeti</i>	58
V. BİLİM VE SANAT HÜRRİYETİ	59
VI. BASIN VE YAYIMLA İLGİLİ HÜKÜMLER.....	60
a) <i>Basın Hürriyeti</i>	60
b) <i>Gazete ve Dergi Çıkarma Hakkı</i>	61
c) <i>Kitap ve Broşür Çıkarma Hakkı</i>	61
d) <i>Basın Araçlarının Korunması</i>	61
e) <i>Basın Dışı Haberleşme Araçlarından Faydalanma Hakkı</i>	61
f) <i>Düzeltilme ve Cevap Hakkı</i>	62
VII. TOPLANTI HAK VE HÜRRİYETLERİ.....	62
a) <i>Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı</i>	62
b) <i>Dernek Kurma Hakkı</i>	62
VIII. HAKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....	63
a) <i>Kişi Güvenliği</i>	63
b) <i>Hak Arama Hürriyeti</i>	63
c) <i>Kanuni Yargı Yolu</i>	64
d) <i>Cezaların Kanuni ve Şahsi Olması; Zorlama Yasağı</i>	64
e) <i>İspat Hakkı</i>	64
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	65
SOSYAL VE İKTİSADİ HAKLAR VE ÖDEVLER.....	65
I. AİLENİN KORUNMASI.....	65
II. MÜLKİYET HAKKI.....	65
a) <i>Mülkiyete Ait Genel Kural</i>	65
b) <i>Toprak Mülkiyeti</i>	65
c) <i>Kamulaştırma</i>	66
d) <i>Devletleştirme</i>	66
III. ÇALIŞMA VE SÖZLEŞME HÜRRİYETİ.....	67
IV. İKTİSADİ VE SOSYAL HAYATIN DÜZENİ.....	67
V. ÇALIŞMA İLE İLGİLİ HÜKÜMLER	67
a) <i>Çalışma Hakkı ve Ödevi</i>	67
b) <i>Çalışma Şartları</i>	68

c) <i>Dinlenme Hakkı</i>	68
d) <i>Ücrette Adalet Sağlanması</i>	68
e) <i>Sendika Kurma Hakkı</i>	68
f) <i>Toplu Sözleşme ve Grev Hakkı</i>	68
VI. SOSYAL GÜVENLİK	69
VII. SAĞLIK HAKKI.....	69
VIII. ÖĞRENİMİN SAĞLANMASI.....	69
IX. KOOPERATİFÇİLİĞİ GELİŞTİRME	69
X. TARIMIN VE ÇİFTÇİNİN KORUNMASI	70
XI. DEVLETİN İKTİSADÎ VE SOSYAL ÖDEVLERİNİN SINIRI	70
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	70
SİYASÎ HAKLAR VE ÖDEVLER	70
I. VATANDAŞLIK	70
II. SEÇME VE SEÇİLME HAKKI	70
III. SİYASÎ PARTİLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER	71
a) <i>Parti Kurma Hakkı ve Partilerin Siyasî Hayattaki Yeri</i>	71
b) <i>Partilerin Uyacakları Esaslar</i>	71
IV. KAMU HİZMETLERİNE GİRME HAKKI.....	72
a) <i>Hizmete Girme</i>	72
V. VATAN HİZMETİ.....	72
VI. VERGİ ÖDEVİ.....	72
VII. DİLEKÇE HAKKI.....	73
ÜÇÜNCÜ KISIM CUMHURİYETİN TEMEL KURULUŞU	73
BİRİNCİ BÖLÜM	73
YASAMA	73
A)TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	73
I. <i>TBMM'nin Kuruluşu</i>	73
II. <i>TBMM'nin Görev ve Yetkileri</i>	74
a) Genel Olarak	75
b) Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma.....	75
c) Silahlı Kuvvet Kullanılmasına İzin Verme	75
III. <i>Millet Meclisi</i>	76
a) Kuruluş.....	76
b) Milletvekili Seçilme Yeterliği	76
c) Millet Meclisinin Seçim Dönemi.....	76

IV.	<i>Cumhuriyet Senatosu</i>	77
a)	Kuruluş.....	77
b)	Cumhuriyet Senatosuna Üye Seçme Hakkı	77
c)	Cumhuriyet Senatosu Üyeliğine Seçilme Yeterliği.....	77
d)	Cumhuriyet Senatosu Üyeliğinin Süresi	78
V.	<i>TBMM Seçimlerinin Geriye Bırakılması ve Ara Seçimleri</i>	78
VI.	<i>Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi</i>	78
B)	MECLİSLERE AIT MÜŞTEREK HÜKÜMLER.....	79
I.	<i>TBMM Üyeliğiyle İlgili Hükümler</i>	79
a)	Milletin Temsili.....	79
b)	Andiçme	79
c)	Üyelikle Bağdaşmayan İşler	79
d)	Yasama Dokunulmazlığı	80
e)	Üyeliğin Düşmesi.....	80
f)	İptâl Sistemi	81
g)	Ödenek ve Yolluklar.....	81
II.	<i>TBMM' nin Faaliyetiyle İlgili Hükümler</i>	81
a)	Toplanma ve Tatil.....	81
b)	Başkanlık Divanı.....	82
c)	İçtüzük, Siyasi Parti Grupları ve Kolluk İşleri.....	82
d)	Toplantı ve Karar Yeter Sayısı	83
e)	Görüşmelerin Açıklığı ve Yayınlanması	83
III.	<i>TBMM' nin Denetim Yolları</i>	83
a)	Genel Olarak	83
b)	Gensoru	84
c)	Meclis Soruşturması.....	84
C)	KANUNLARIN YAPILMASI	85
I.	<i>Genel Kurullar</i>	85
a)	Kanun Teklif Etme Yetkisi.....	85
b)	Kanunların Görüşülmesi ve Kabulü.....	85
c)	Kanunların Cumhurbaşkanınca Yayınlanması.....	86
II.	<i>Bütçenin Görüşülmesi ve Kabulü; Gider Artırıcı ve Gelir Azaltıcı Teklifler</i>	86

İKİNCİ BÖLÜM.....	87
YÜRÜTME.....	87
A) <i>Cumhurbaşkanı</i>	87
I. Seçimi ve Tarafsızlığı.....	87
II. And İçmesi.....	87
III. Görev ve Yetkileri.....	88
IV. Sorumsuzluğu.....	88
V. Sorumluluğu.....	88
VI. Cumhurbaşkanına Vekillik Etme.....	88
VII. Görevin Sona Ermesi ve Yeni Cumhurbaşkanı Seçimi.....	89
B) <i>Bakanlar Kurulu</i>	89
I. <i>Kuruluş</i>	89
II. <i>İşe Başlama ve Güven Oyu</i>	89
a) Göreve Başlarken Güven Oyu.....	89
b) Görev Sırasında Güven Oyu.....	89
III. <i>Görev ve Siyasi Sorumluluk</i>	90
IV. <i>Bakanlıkların Kurulması ve Bakanlar</i>	90
V. <i>Tüzükler</i>	90
VI. <i>Millet Meclisi Seçimlerinin Cumhurbaşkanınca Yenilenmesi</i>	90
VII. <i>Seçimlerde Geçici Bakanlar Kurulu</i>	91
VIII. <i>Milli Savunma</i>	92
a) Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı.....	92
b) Milli Güvenlik Kurulu.....	92
C) <i>İDARE</i>	93
I. <i>İdarenin Esasları</i>	93
a) İdarenin Bütünlüğü ve Kamu Tüzel Kişiliği.....	93
b) Yönetmelikler.....	93
c) Yargı Yolu.....	93
II. <i>İdarenin Kuruluşu</i>	94
a) Merkezî İdare.....	94
b) Mahallî İdareler.....	94
III. <i>Memurlarla İlgili Hükümler</i>	94
a) Genel Kural.....	94
b) Memur Teminatı.....	95
c) Memurların Siyasi Partilere ve Sendikalara Girememesi.....	95

IV. Özerk Üniversite, Tarafsız Radyo-Televizyon, Haber Ajansları.....	96
a) Üniversiteler.....	96
b) Radyo ve Televizyonun İdaresi ve Haber Ajansları.....	97
V. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları.....	97
VI. Olağanüstü Yönetim Usulleri.....	97
a) Olağanüstü Haller.....	97
b) Sıkıyönetim ve Savaş Hali.....	98
VII. Kanunsuz Emir.....	98
D) İKTİSADÎ VE MALÎ HÜKÜMLER.....	99
I. Bütçe.....	99
II. Sayıştay; Silahlı Kuvvetlerin Mallarının ve Kamu İktisadî Teşebbüslerinin Denetlenmesi.....	99
III. Kesin Hesaplar.....	99
IV. Kalkınma.....	100
a) Kalkınma Plânı ve Devlet Plânlama Teşkilâtı.....	100
b) Tabii Servet Kaynaklarının Aranması ve İşletilmesi.....	100
c) Ormanların ve Orman Köylüsünün Korunması, Ormanların Geliştirilmesi.....	101
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	102
YARGI.....	102
A) GENEL HÜKÜMLER.....	102
I. Mahkemelerin Bağımsızlığı.....	102
II. Hâkimlik Teminatı.....	102
III. Hâkimlik Mesleği.....	103
IV. Duruşmanın Açık ve Kararların Gerekçeli Olması.....	103
V. Mahkemelerin Kuruluşu.....	104
VI. Savcılık.....	105
VII. Askeri Yargı.....	106
B) YÜKSEK MAHKEMELER.....	107
I. Yargıtay.....	107
II. Danıştay.....	108
III. Askeri Yargıtay.....	109
IV. Uyuşmazlık Mahkemesi.....	109
C) YÜKSEK HÂKİMLER KURULU.....	110
I. Kuruluş.....	110
II. Görev ve Yetkileri.....	111

D) ANAYASA MAHKEMESİ.....	112
I. Kuruluş.....	112
a) Üyelerin Seçimi.....	112
b) Üyeliğin Sona Ermesi	113
II. Görev ve Yetkileri	113
III. Yargılama ve Çalışma Usûlü.....	114
IV. İptâl Dâvası.....	114
a) Dâva Hakkı	114
b) Dava Açma Süresi.....	114
c) Anayasaya Aykırılığın Diğer Mahkemelerde İleri Sürülmesi	115
V. Anayasa Mahkemesinin Kararları	115
DÖRDÜNCÜ KISIM	116
ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER	116
I. DEVRİM KANUNLARININ KORUNMASI	116
II. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI	116
BEŞİNCİ KISIM GEÇİCİ HÜKÜMLER	117
I. T.B.M.M. 'NİN SEÇİLMESİ VE TOPLANMASI	117
a) Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu Seçimlerinin Birlikte Yapılacağı; İlk Toplantı Günü	117
b) Cumhuriyet Senatosunun Kurulması	117
c) Geçici İçtüzük.....	117
II. KURUCU MECLİS, MİLLÎ BİRLİK KOMİTESİ VE TEMSİLCİLER MECLİSİNİN HUKUKÎ VARLIKLARININ SONA ERMESİ; DEVRİM TASARRUFLARI	117
III. CUMHURBAŞKANI SEÇİMİ.....	118
IV. BAKANLAR KURULUNUN KURULMASI.....	118
V. ANAYASANIN KABUL ETTİĞİ ORGAN, KURUM VE KURULLAR.....	119
a) Yeni Organ, Kurum ve Kurulların Kurulması	119
b) Eski Organ, Kurum ve Kurulların Durumu	119
c) Eski Kanunların Anayasaya Aykırılığı İddiası	119
VI. İLK CUMHURİYET SENATOSUNDA ADÇEKME	119
VII. AFFEDİLENLERİN SEÇİLME YETERLİĞİ	120
ALTINCI KISIM SON HÜKÜMLER	123
I. ANAYASA DEĞİŞTİRİLMESİ.....	123
II. BAŞLANGIÇ VE KENAR BAŞLIKLAR	124
III. ANAYASANIN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ.....	124

III. BÖLÜM REFERANSLARI.....	127
1982 ANAYASASI.....	129
4.1. 1982 ANAYASASINA GİDEN SİYASİ SÜREÇ.....	129
4.1.1. 12 Mart 1971 Muhtırası.....	131
4.1.2. Muhtıra sonrası koalisyonlar dönemi ve siyasi istikrarsızlık.....	134
4.2. 1982 ANAYASASININ HAZIRLANMASI VE KABULÜ	137
4.3. 1982 ANAYASASININ ÖZELLİKLERİ.....	140
1982 ANAYASASINDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER.....	146
BAŞLANGIÇ.....	147
BİRİNCİ KISIM	150
GENEL ESASLAR	150
I. DEVLETİN ŞEKLİ.....	150
II. CUMHURİYETİN NİTELİKLERİ.....	150
III. DEVLETİN BÜTÜNLÜĞÜ, RESMÎ DİLİ, BAYRAĞI, MİLLÎ MARŞI VE BAŞKENTİ	150
IV. DEĞİŞTİRİLEMİYECİK HÜKÜMLER	150
V. DEVLETİN TEMEL AMAÇ VE GÖREVLERİ.....	150
VI. EGEMENLİK	151
VII. YASAMA YETKİSİ	151
VIII. YÜRÜTME YETKİSİ VE GÖREVİ.....	151
IX. YARGI YETKİSİ	151
X. KANUN ÖNÜNDE EŞİTLİK	152
XI. ANAYASANIN BAĞLAYICILIĞI VE ÜSTÜNLÜĞÜ	152
İKİNCİ KISIM.....	153
TEMEL HAKLAR VE ÖDEVLER	153
BİRİNCİ BÖLÜM	153
GENEL HÜKÜMLER.....	153
I. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN NİTELİĞİ.....	153
II. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANMASI.....	153
III. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN KÖTÜYE KULLANILAMAMASI.....	154
IV. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN KULLANILMASININ DURDURULMASI	154
V. YABANCILARIN DURUMU	154
İKİNCİ BÖLÜM.....	155
KİŞİNİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ	155
I. KİŞİNİN DOKUNULMAZLIĞI, MADDİ VE MANEVİ VARLIĞI.....	155
II. ZORLA ÇALIŞTIRMA YASAĞI.....	155

III. Kişi HÜRRİYETİ VE GÜVENLİĞİ	156
IV. ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE KORUNMASI	157
A. <i>Özel hayatın gizliliği</i>	157
B. <i>Konut dokunulmazlığı</i>	158
C. <i>Haberleşme hürriyeti</i>	158
V. YERLEŞME VE SEYAHAT HÜRRİYETİ.....	159
VI. DİN VE VİCDAN HÜRRİYETİ	159
VII. DÜŞÜNCE VE KANAAT HÜRRİYETİ	160
VIII. DÜŞÜNCEYİ AÇIKLAMA VE YAYMA HÜRRİYETİ	160
X. BASIN VE YAYIMLA İLGİLİ HÜKÜMLER	161
A. <i>Basın hürriyeti</i>	162
B. <i>Sürelî ve süresiz yayın hakkı</i>	163
C. <i>Basın araçlarının korunması</i>	163
D. <i>Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı</i>	164
E. <i>Düzeltilme ve cevap hakkı</i>	164
XI. TOPLANTI HAK VE HÜRRİYETLERİ	165
A. <i>Dernek kurma hürriyeti</i>	165
B. <i>Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı</i>	166
XII. MÜLKİYET HAKKI.....	166
XIII. HAKLARIN KORUNMASI İLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....	167
A. <i>Hak arama hürriyeti</i>	167
B. <i>Kanunî hâkim güvencesi</i>	167
C. <i>Suç ve cezalara ilişkin esaslar</i>	168
XIV. İSPAT HAKKI	169
XV. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN KORUNMASI.....	169
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	170
SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE ÖDEVLER	170
I. AİLENİN KORUNMASI VE ÇOCUK HAKLARI	170
II. EĞİTİM VE ÖĞRENİM HAKKI VE ÖDEVİ	171
III. KAMU YARARI	171
A. <i>Kıyılardan yararlanma</i>	171
B. <i>Toprak mülkiyeti</i>	172
C. <i>Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması</i>	172

D.	<i>Kamulaştırma</i>	173
E.	<i>Devletleştirme ve Özelleştirme</i>	174
IV.	ÇALIŞMA VE SÖZLEŞME HÜRRİYETİ.....	174
V.	ÇALIŞMA İLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....	174
A.	<i>Çalışma hakkı ve ödevi</i>	174
B.	<i>Çalışma şartları ve dinlenme hakkı</i>	175
C.	<i>Sendika kurma hakkı</i>	175
D.	<i>Sendikal faaliyet</i>	176
VI.	TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ, GREV HAKKI VE LOKAVT.....	176
A.	<i>Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı</i>	176
B.	<i>Grev hakkı ve lokavt</i>	177
VII.	ÜCRETTE ADALET SAĞLANMASI.....	177
VIII.	SAĞLIK, ÇEVRE VE KONUT.....	177
A.	<i>Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması</i>	177
B.	<i>Konut hakkı</i>	178
IX.	GENÇLİK VE SPOR.....	178
A.	<i>Gençliğin korunması</i>	178
B.	<i>Sporun geliştirilmesi ve tahkim</i>	179
X.	SOSYAL GÜVENLİK HAKLARI.....	179
A.	<i>Sosyal güvenlik hakkı</i>	179
B.	<i>Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler</i>	179
C.	<i>Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları</i>	180
XI.	TARİH, KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARININ KORUNMASI.....	180
XII.	SANATIN VE SANATÇININ KORUNMASI.....	180
XIII.	DEVLETİN İKTİSADİ VE SOSYAL ÖDEVLERİNİN SINIRLARI.....	180
	DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	181
	SİYASİ HAKLAR VE ÖDEVLER	181
I.	TÜRK VATANDAŞLIĞI	181
II.	SEÇME, SEÇİLME VE SİYASİ FAALİYETTE BULUNMA HAKLARI	182
III.	SİYASİ PARTİLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER	183
A.	<i>Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma</i>	183
B.	<i>Siyasî partilerin uyacakları esaslar</i>	184
IV.	KAMU HİZMETLERİNE GİRME HAKKI	185
A.	<i>Hizmete girme</i>	185
B.	<i>Mal bildirimini</i>	185

V. VATAN HİZMETİ.....	185
VI. VERGİ ÖDEVİ.....	185
VII. DİLEKÇE, BİLGİ EDİNME VE KAMU DENETÇİSİNE BAŞVURMA HAKKI	186
ÜÇÜNCÜ KISIM.....	187
CUMHURİYETİN TEMEL ORGANLARI.....	187
BİRİNCİ BÖLÜM	187
YASAMA	187
I. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ	187
A. Kuruluşu.....	187
B. Milletvekili seçilme yeterliliği	187
C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi	188
D. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri	188
E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi	189
F. Üyelikle ilgili hükümler.....	189
1. Milletin temsili.....	189
2. Andıçme.....	190
3. Üyelikle bağdaşmayan işler	190
4. Yasama dokunulmazlığı.....	190
5. Milletvekilliğinin düşmesi	192
6. İptal istemi	193
7. Ödenek ve yolluklar	193
II. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN GÖREV VE YETKİLERİ.....	194
A. Genel olarak.....	194
B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi	194
C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması.....	195
D. Milletlerarası anlaşmaları uygun bulma	196
E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme	196
F. Savaş hali ilânı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme	197
III. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN FAALİYETLERİ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER	198
A. Toplanma ve tatil.....	198
B. Başkanlık Divanı	199
C. İçtüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri	199
D. Toplantı ve karar yeter sayısı	200
E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması.....	200

IV. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN BİLGİ EDİNME VE DENETİM YOLLARI.....	201
A. Genel olarak.....	201
B. Gensoru.....	201
C. Meclis soruşturması	202
İKİNCİ BÖLÜM.....	202
YÜRÜTME.....	202
I. CUMHURBAŞKANI.....	202
A. Nitelikleri ve tarafsızlığı.....	202
B. Seçimi.....	203
C. Andığımesi.....	203
D. Görev ve yetkileri	204
E. Sorumluluk ve sorumsuzluk hali	205
F. Cumhurbaşkanına vekillik etme	206
G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği.....	206
H. Devlet Denetleme Kurulu.....	206
II. BAKANLAR KURULU.....	206
A. Kuruluş.....	206
B. Göreve başlama ve güvenoyu.....	207
C. Görev sırasında güvenoyu.....	207
D. Görev ve siyasî sorumluluk	207
E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar.....	208
F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu	208
G. Tüzükler.....	209
H. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanıca yenilenmesi.....	209
İ. Millî Savunma	209
1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı	209
2. Millî Güvenlik Kurulu	210
III. OLAĞANÜSTÜ YÖNETİM USULLERİ	211
A. Olağanüstü haller	211
1. Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilânı	211
2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilânı.....	211
3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme	211

B.	<i>Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali</i>	212
IV.	İDARE.....	213
A.	<i>İdarenin esasları</i>	213
1.	<i>İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği</i>	213
2.	<i>Yönetmelikler</i>	213
B.	<i>Yargı yolu</i>	214
C.	<i>İdarenin kuruluşu</i>	214
1.	<i>Merkezî idare</i>	214
2.	<i>Mahallî idareler</i>	215
D.	<i>Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler</i>	216
1.	<i>Genel ilkeler</i>	216
2.	<i>Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence</i>	216
E.	<i>Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları</i>	217
1.	<i>Yükseköğretim kurumları</i>	217
2.	<i>Yükseköğretim üst kuruluşları</i>	218
3.	<i>Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tâbi olanlar</i>	218
F.	<i>Radio ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları</i>	219
G.	<i>Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu</i>	219
H.	<i>Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları</i>	220
İ.	<i>Diyanet İşleri Başkanlığı</i>	221
J.	<i>Kanunsuz emir</i>	221
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	221
	YARGI	221
I.	GENEL HÜKÜMLER.....	221
A.	<i>Mahkemelerin bağımsızlığı</i>	221
B.	<i>Hâkimlik ve savcılık teminatı</i>	222
C.	<i>Hâkimlik ve savcılık mesleği</i>	222
D.	<i>Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması</i>	223
E.	<i>Mahkemelerin kuruluşu</i>	223
F.	<i>Devlet Güvenlik Mahkemeleri</i>	224
G.	<i>Adalet hizmetlerinin denetimi</i>	225
H.	<i>Askerî yargı</i>	225

II. YÜKSEK MAHKEMELER.....	226
A. <i>Anayasa Mahkemesi</i>	226
1. Kuruluđu	226
2. Üyelerin görev süresi ve üyeliğin sona ermesi	227
3. Görev ve yetkileri	227
4. Çalışma ve yargılama usulü	228
5. İptal davası.....	228
6. Dava açma süresi	229
7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi	229
8. Anayasa Mahkemesinin kararları	229
B. <i>Yargıtay</i>	230
C. <i>Danıştay</i>	231
D. <i>Askerî Yargıtay</i>	232
E. <i>Askerî Yüksek İdare Mahkemesi</i>	232
F. <i>Uyuşmazlık Mahkemesi</i>	233
III. HÂKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU.....	234
IV. SAYIŞTAY	235
DÖRDÜNCÜ KISIM	236
MALÎ VE EKONOMİK HÜKÜMLER.....	236
BİRİNCİ BÖLÜM	236
MALÎ HÜKÜMLER	236
I. BÜTÇE	236
A. <i>Bütçenin hazırlanması ve uygulanması</i>	236
B. <i>Bütçenin görüşülmesi</i>	236
C. <i>Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları</i>	237
D. <i>Kesin hesap</i>	237
E. <i>Kamu iktisadî teşebbüslerinin denetimi</i>	237
İKİNCİ BÖLÜM.....	238
EKONOMİK HÜKÜMLER	238
I. PLANLAMA; EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY	238
II. TABİİ SERVETLERİN VE KAYNAKLARIN ARANMASI VE İŞLETİLMESİ	238
III. ORMANLAR VE ORMAN KÖYLÜSÜ	239
A. <i>Ormanların korunması ve geliştirilmesi</i>	239
B. <i>Orman köylüsünün korunması</i>	239

IV. KOOPERATİFÇİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ	240
V. TÜKETİCİLER İLE ESNAF VE SANATKÂRLARIN KORUNMASI	240
A. <i>Tüketicilerin korunması</i>	240
B. <i>Esnaf ve sanatkârların korunması</i>	240
BEŞİNCİ KISIM	240
ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER.	240
I. İNKILÂP KANUNLARININ KORUNMASI	240
ALTINCI KISIM	241
GEÇİCİ HÜKÜMLER.....	241
YEDİNCİ KISIM.....	251
SON HÜKÜMLER	251
I. ANAYASANIN DEĞİŞTİRİLMESİ, SEÇİMLERE VE HALKOYLAMASINA KATILMA	251
II. BAŞLANGIÇ VE KENAR BAŞLIKLAR.....	251
III. ANAYASANIN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ	252
TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINA İŞLENEMEYEN	
GEÇİCİ MADDELER	253
IV. BÖLÜM REFERANSLARI.....	255

ÖNSÖZ

Türk anayasa tarihi, bugüne kadar birçok çalışmanın konusu olmuş ve hakkında çok sayıda kitap ve makaleler yazılan bir alandır. Kanaatimce üzerinde defalarca ve detaylıca çalışılması gereken konuların da başında gelmektedir. Türk anayasa tarihi, demokratik anayasal devletlerde görülmesi oldukça zor süreçlerden geçmiştir. Osmanlı İmparatorluğu son dönemlerinde başlayan anayasal hareketler Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Türkiye Devleti'nin Cumhuriyet olarak kurulması beraberinde birçok reformları getirmiştir. Reformlar sadece hukuksal zeminde mevzuat değişikliği ile olmamış, aynı zamanda sosyal, kültürel ve siyasal yapı büyük ölçüde dönüştürülmüştür. Reform çalışmalarında Batılı devletler örnek ülkeler olarak algılanmış ve çağdaş uygarlık düzeyi hedefi bu devletlerin siyasal, hukuksal, ekonomik yapılarına göre şekillenmiştir. Nitekim Türk siyasi tarihindeki tüm gelişmeler incelendiğinde Batılı devletlerde aynısı veya benzeri rahatlıkla görülebilir. Dolayısıyla uluslararası etkileşimde Türkiye gelişmeye çalışan bir ülke olarak etkilenen konumunda kalmıştır.

Türk anayasaları da bahsettiğim bu etkileşim süreçlerinden geçmiş ve Türk siyaseti seksen dokuz yıllık Cumhuriyet tarihine dört anayasa, iki askeri darbe (1960,1980) üç askeri muhtıra (1971, 1997, 2007) sığdırmıştır. Ancak millet iradesine karşı yapılan darbeler hiçbir zaman istenilen sonuçları doğurmamış ve tam tersi olarak millet iradesi güç kazanarak günümüz seviyesine ulaşmıştır. Türkiye'nin geleceği adına Cumhuriyet tarihinden alınması gereken sayısız ders vardır. İşte elinizdeki bu kitap Cumhuriyet tarihinin siyasi gelişmelerini ve bu gelişmeler sonrası hazırlanan 1921, 1924, 1961, 1982 anayasalarını anlatmaktadır.

Bu çalışmaya başlamadan önce çok sayıda siyasi tarih ve anayasa hukuku kitaplarını inceleme fırsatı buldum. Gerçekte incelediğim kitapların her birinin kendine özgü çok faydalı yönleri bulunmaktadır. Ben de bu yönlerden istifade ettim. Ancak aklımdaki temel soruya cevap verebilecek tüm özellikleri içinde barındıran bir eser bulamadım. Aklımdaki soru ve aynı zamanda bu çalışmanın ortaya çıkmasına sebep olan fikir 'tek bir eser içinde Cumhuriyet ana-

yasalarına giden siyasi süreci özetleyen, bu anayasaların tüm maddelerini gösteren, sonrasında yapılmış tüm anayasa değişikliklerini ve değişikliklerde eklenen ve çıkarılan fıkraları gösteren bir kitap var mı? Okuyucu bir kitap içinde bu saydığım konuları bulabilir mi?’ Belirtmem gerekir ki bazı çalışmalarda, dipnotlarda, parantez içinde veya çalışmanın sonunda ‘*bu maddenin ilk hali için bkz.*’ veya ‘*bu madde X tarihinde şu şekli almıştır*’ gibi ifadeleri bulmam mümkün oldu. Zaten yararlandığım kaynakların başında da bu çalışmalar gelmektedir. Ancak anayasa maddeleri üzerine odaklanan anayasa hukuku kitaplarının siyasi süreci, siyasi tarih üzerine odaklanan siyaset bilimi kitaplarının da anayasaların hukuki boyutunu ve anayasa değişikliklerini kitapların içeriklerinden dolayı arka plana attığını fark ettim.

Benim amacım Cumhuriyet anayasalarına giden siyasal gelişmeleri anayasal süreçleri ilgilendiren kısımlarıyla açıklayıp, bahsi geçen dört anayasanın ilk hallerini ve yıllar içinde yapılan tüm değişiklikleri maddeler ve fıkralar halinde anayasaların özellikleriyle beraber göstermektir. Tabi bunu yaparken yine farklı bir yöntem tercih ettim. Cumhuriyet anayasalarının değişikliğe uğrayan maddelerini önce ilk halleriyle sonrasında değişiklik kanun numarası ve tarihi ile birlikte tablolar üzerinde gösterdim. Böylece okuyucu maddelerdeki kelime değişikliklerini bile rahatça fark edebilecektir. Üniversitelerde okutulan Türk Anayasa Hukuku, Türk Anayasa Tarihi, Türk Siyasi Tarihi dersleri için ders kitabı veya yardımcı kaynak olarak düşündüğüm bu eserin öğrenciler için de büyük kolaylıklar getireceğini umuyorum. Öğrencilerin faydalanmasını ve derslerde kaynak olarak kullanılmasını amaçladığım için yazım yöntemi adına da yararlandığım kaynakları satır sonu veya dipnot olarak göstermek yerine, dört bölümden oluşan kitapta her bölümün kaynakçasını bölüm sonuna eklemeyi tercih ettim. Ancak söylemem gerekir ki, bilimsel etik açısından direkt alıntı yaptığım veya spesifik olarak bilgi edindiğim kaynakları dipnot olarak sayfa altında belirttim.

Kitabın birinci bölümünde 1921 Anayasasını ele aldım. Akıllara ‘Cumhuriyet, 1923 yılında ilan edildiği halde neden 1921 Anayasası bir Cumhuriyet Anayasası olarak kabul edildi’ sorusu gelebilir. Bilinen bir gerçektir ki Cumhuriyet rejiminin en temel özelliği halkın siyasal aktör ve egemenliğin sahibi olmasıdır. İşte bu nitelikler 1921 Anayasasının kabulünden önce Anadolu topraklarında siyasal hareketler olarak başlamıştı. Bu nedenle 1921 Anayasasının bu kitabın içeriğine aykırı olduğunu düşünmedim. Ayrıca benzer şekilde diğer siyaset ve anayasa kitaplarının kullandığı yöntemin yerine, dört anayasanın yürürlükte olduğu dönemlerdeki siyasal gelişmeleri bir sonraki anayasa başlığı içinde ele aldım. Örneğin saltanatın ve hilafetin kaldırılması ve Cumhuriyetin

ilanını 1921 Anayasası siyasi gelişmeleri altında değil, II. bölümde 1924 Anayasasını anlattığım siyasi gelişmeler başlığında ele aldım. Aynı şekilde 1950-60 arası siyasal gelişmeleri III. bölümde 1961 Anayasası başlığı altında, 1971 muhtırasını ise IV. bölümde 1982 Anayasası bölümünde açıkladım. Bu sayede yeni anayasa hazırlanmasına giden siyasal gelişmelerin daha iyi anlaşılacağı düşüncesindeyim.

Bu kitap uzun dönem çalışmaların ve birikimin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Tabi ki bu çalışmalar sırasında teşekkürü hak eden birçok kişi var. Öncelikle Fatih Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü öğretim üyeleri Doç. Dr. Kemal Özden ve Yrd. Doç. Dr. Şammas Salur'a katkılarından dolayı sonsuz teşekkür ederim. Akademik hayatımda kendime örnek aldığım ve ömür boyu örnek alacağım bilim insanlarının başında gelen Prof. Dr. Ömer Çaha'ya bana verdiği cesareten ötürü ayrıca teşekkür ederim. Değerli mesai arkadaşım ve dostum Yıldırım Erbaş'a her zaman yanımda olduğu için şükran borçluyum. En özel teşekkürüm çalışmalarım sırasında bana katlanan ve sabreden çok kıymetli eşim Gülşah Şahin içindir. Son olarak bu çalışma henüz tamamlanmadan irtibata geçtiğim Beta Yayıncılık yöneticilerine bana verdikleri destekten dolayı teşekkür ederim.

Bu eserin Türk siyasi geçmişine ve anayasa tarihine ilgi duyanlar için faydalı olmasını diliyorum.

Engin Şahin

İstanbul, 2012

